

SZÉKESFEHÉRVÁR

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Nádor-utca 7.
TELEFON-SZÁM: 110.
Hirdetések és előzetési pénzek a kiadóhivatalba küldendők.

Felolvasó szerkesztő és kiadóulajdonos
FENYES LÁSZLÓ.

Előfizetési árak:
Egy évre 16 Kor. — Fél évre 8 K. — Negyedévre 4 K
Egyes szám ára: 10 fillér.
A lap megjelenik: Hétfőn, szerdán és szombaton este 6 órakor.

A „Történelmi és Régészeti Egylet” kérvénye.

Egy csöndben, talán tul'szerényen munkálkodó egyesületnek kérelmét közöltük le legutóbbi számunkban.

A „Fejérvármegyei és Székesfehérvár városi Történelmi és Régészeti Egylet” voltaképpen az egyetlen komoly kulturális társadalmi intézményünk a mégis a nagy közönség, az egyletnek közel harmincz esztendeje óta derék munkássága iránt nem viseltetett azaz az érdeklődéssel, a melyet e munka, az összegyűjtött anyag megérdemelne s a mely e vármegye és város intelligens közönségéhez méltó lenne. Csak bizonyos mértékig róhatjuk ezt annak a közönyösségnek számlájára, a melyen a mi kis eszparlagiassan nevelt magyar társadalmunkban a legtöbb kultur törekvés hajótörést szenved. Van ez érdeklődéshányagnak egy másik magát az elzomorított tényét békéltetőbbben megmagyarázó indoka: a helynékültség.

A közönség érdeklődésének rögzítésére és fenntartására föltétlenül anyag kell s ez az anyag, kiváló és tudós emberek jóvoltából össze is van hordva a Történelmi és Régészeti Egylet kebelében. De nem volt e nincsen hely, a hol ez az anyag látható legyen, a hol hozzáférhetőse az emberek figyelmét fenntartsa, és által a közfygyelem által a további munkának útát és irányt szabjon s maga köré gyűjtse azt a még parlagon heverő érdeklődést, a mely nyilván megvan e vármegye lelkes közönségében, csak felkeltésre vár s a mely nélkül éppen az ilyen kultur egyesületek, de különösenrégészeti egylet hatálatosan működni nem képes.

Anyai erők hiányában, nemcsak a megye, de az ország kiváló szakutudósainak munkája és fáradsága által össze hordott anyaga évtizedeken át kegyelem-hajlékok élvezett a mindenkor püspökök jóvoltából a Papnövelde-intézet egyik sem eltarására, sem látogatására nem alkalmas helyiségben.

Ha végig nézzük pedig az egyesületnek 1898-ban kiadott emlékiratát, meggyőződhethetünk róla, hogy az az anyag, a mit harmincz éven át tudós és lelkes emberek összehordtak: méltó a megőrzésre, a további fejlesztésre és a nyilvánosság elé bocsátására. De mindezekben felül, ha valahol a vármegyei múzeumoknak létehalapján — s bizony van — egy Fejérvármegye és Székesfehérvárról az az királyi koronázó városban hatványozottan fenn áll a szükségesség. Ne felejtsek el, hogy e földön jeltelen, kikutatlan király-sírok vannak, szegényre nem e megyének, de az országnak. A magyar társadalmat és a magyar nemzetet félrázni a nagy történelmi múlt iránti közönyéből egy Székesfehérvárról székelt s mindenképpen erős Történelmi és Régészeti Egyletnek lenne s reméljük: lesz hivatása egykoron. Nem végrehajtani a nagy feladatot, mert ezt az országnak kell megtenni, de az első impulzust megadni, a kutatáshoz a mi egyetületnek lesz a hivatása.

Bővebben indokolni nem szükséges tehát a megyei és városi történelmi és régészeti egylet szükségességét és nagy fontosságát. Első sorban a közönség, a társadalom közérdeklődésére van szükség s ehhez az első lépés: a múzeum megalkotása, rendes hozzáférhető helyiséggel.

Az egyesület ez irányban már többször s a mostani kiváló vezetők legutóbb 1898-ban tettek lépéseket s akkor az illetékes faktorkor mindig azzal tértek ki a köznek anyagi áldozatokkal való megterhelhetősé elől, hogy majd ha a kir. törvényeszkék a vármegyházáról kiköltözik: önként kitűnő helyiség ajánlkozik s ez a kedvező alkalom már nem várathat sokáig magára.

Nos az alkalom elérkezett s az egyesületnek kitarításukkal valóban nagy érdemeket szerzett jelenlegi vezetői: Károly János, a tudós és lelkes főpástor, dr. Hattypffy Dezső az eszme fíradhatlan mozgatója és Gebauer Miklós, az egyesület örök érdemeket szerzett kiváló titkárainak méltó utóda megragadták ez alkalmat s a vármegye törvényhatóságához, de magához a nagyközönséghez fordulnak: az ígéret beváltásáért.

A vármegyház udvari helyiségei néhány hét múlva magrésznek s a megye közönsége igen bölcsen nem adta bérbé a helyiségeket, hanem fenntartotta magának az intézkedés jogát. Semmi kétségünk benne, hogy a vármegye közönsége nemcsak alkalmas helyiséget, de minden segítségét meg fog adni, hogy a „Történelmi és Régészeti Egylet” a múzeumot létesíthesse, törekvéseit s munkálkodását neves és fontos céljára érdekében ezentul nagyobb mértékben teljesíthesse. Az egyesületnek, bizonyosak vagyunk benne, első sorban br. Fűth Pál főispán és Huszár Ágoston, a vármegye köztisztelt első tisztviselője lesznek legerősebb segítői. Ismételjünk, nemcsak a helyiség kérdésében, de hogy az eddig is érdekes munkát teljesítő vezetők új életre kelthessék az egyesületet.

H I R E K.

— Szeptember 19. A Kossuth-napra Székesfehérvár polgársága erősen készülődik. Mint a felekezeti egyetértésnek szép jelet is említhet fel, hogy a helybeli ev. református és ág. evangolikus egyház a diszközgyűlés után együttes istentiszteletet fognak tartani a református templomban. A polgárokból alakult rendező bizottság által kiadott felhívás már ma meg is jelent, annak szövegét itt közöljük:

Felhívás.

Székesfehérvár sz. kir. város tisztelt polgáraitól: Kossuth Lajos születése napja szűz éves évfordulójának alkalmából városunkban f. évi szeptember hó 19-én megtartandó ünnepély rendezésére megválasztott és alulírott rendezőbizottság tisztelettel kéri a város polgárait:

1) hogy f. évi szeptember 19-én házaikat nemzeti lobogóval fölüliztani, este pedig alkalmakat kivilágítani,

2) az nap délután 3 órakor az útleletek bezárni, az ipari és egyéb munkát beszüntetni sziveskedjenek.

3) Különösen pedig tisztelettel kéri az összes testületeket, intézeteket, egyleteket és társaságokat, hogy a f. hó 19-én fél 4 órakor a vásártéren (gyűzságügyi palota hála megost) gyűlekezzen és onnét kiinduló díszmenetben minél számosabb taggal résztvanni és részvételüket legkezebb f. hó 16-ig (kedd) Dr. Sára Gyula úrnál bejelenteni méltóztatassanak.

Az ünnepély műsorozata később fog közzé látni.

Székesfehérvár, 1902. szeptember 12.
Tisztelettel, Reé István, Dr. Sára Gyula, Rauscher Péter, Gánczy Flóris, Tóth Aladár, Dr. Peri Miksa, Kenessey Gyula, a rendező bizottság elnökei.

Bartos Gyula, Berghammer József, Berregi József, Dr. Bierbauer Viktor, Boros Sándor, Csáder Ferenc, Dr. Cséppenszky Mihály, Fekete Géza, Fister János, Exner Győző, Grünfeld Jakab, Havranek Antal, O. Horváth Gyula, Jankovics István, Karl István, Dr. Kerekes Lajos, Kiss Mihály, Knittelhoffler János, Knittelhoffler Károly, Kovács Károly, Dr. Krausz Emil, Kristóf Károly, Kuno Gyula, Kussovits Győző, Langmár Andrács, Lautenauer Ferenc, Maizer Andrács, Mészáros Ferenc, Otner Mór, Pajor István, Pál József, Dr. Palánszky Miklós, Say Ferenc, Salamon Károly, Schlamminger Alajos, Schvanner Lajos, Sommer Mór, Dr. Szótsa Andor, Vársárhelyi Szabó György, Veisz Károly, a rendező bizottság tagjai.

— A sztrájk. A kőműves és ácsok sztrájkja ügyében Reé István főkapitány elnökléte alatt tegnap délelőtt 10 órakor ismét békéltető tárgyalás volt a város házban s természetesen, hogy békülés közben munkaadók és munkások egy öszeveszték, hogy kimondották: többet nem békülnek. A munkaadók most már hajlandók voltak a 10 órai munkaidőt megadni, de a 3 korona 20 filléres munkabér-minimumot nem akarják elvállalni. A munkaadók azt mondják ugyan, hogy ök most is annyit fizetnek munkásaiknak, de kötelezni nem akarják magukat erre. Ennek a látszólagos ferdeségnek igen egyszerű a magyarázata. Fizetnek ugyan munkásoknak most is 3 korona 20 fillért, de a legjobbbanak, tehát maximumként, a gyengébb munkásoknak ellenben 2 kor. 40—60 fillért adnak. A munkások pedig bérminimumukat kéri a 3 korona 20 fillért, tehát a ki a jobb vagy legjobb munkások van elismerve — körülbelül 3 kategória van a munkások közt — az az ő feltételük szerint természetesen most sem a minimumot hanem az ezzel arányos magasabb bért kapná. E kérdésben meggyezni nem tudván, a munkások elhatározták, hogy többé a békéltető tárgyalásra megbízottakat nem küldenek, ellenben holnap délutánra nagy népgyűlést hívtak egybe.

A mit a sztrájk ellen a hatóságok módjában áll megtenni s a minek szükségességét szombati számunkban hangsúlyoztuk, az tegnap, vasárnap meg is történt. A főkapitány ugyanis falragaszokon tudatta a munkásokkal, hogy a ki dolgozni óhajt s csupán társainak üldözésétől fél,

az bátran dolgozhatik, mert a hatóság teljes erővel fogja megvédeni. A felhívás azonban nem sok eredményre vezetett, mert ma összesen mintegy 12 munkás állt dolgozva. A sztrájkolóknak tehát erős szervezettek lehet s hogy ha még sem lesznek tudni a már megkapott engedélymunka túl mást elárni, azt annak lehet tulajdonítani, hogy most már kevés a munka és az sem sürős. A törvényház építkezése befejezve, a gyalogsági lakottya építése pedig nincsen megkezdve s a vállalkozók úgy lehet csak a tavasszal kezdi meg a munkát, a vis major-ra hivatkozván. A kisebb építkezések pedig egyszerűen elmaradnak az időn s így bizonyos, hogy a sztrájkolók legfeljebb elméleti győzelmet vívhatnak ki, anyagilag mindenképpen ők lesznek a vesztesek, mert a mi munkát elmulasztottak s elmulasztanak, azt többé az időn meg nem kapják.

A tanács különben a sztrájkolóknak újból megengedte a ténylet előlónak, rossz nyelvek szerint csak azért, hogy a rendőrségnek egy intézkedése meg ne maradjon.

— **Eljegyzés.** *Messily Áron* a sárbogárdi járás szolgabírója e hó 8-án váltott jegyet *Vantay Irén*nel, kv. Vantay Sándorné leányával, Felső-Alapon.

— **Véres hadgyakorlat.** A legutóbbi záró hadgyakorlatok, a melyek a váall járásban *Lobkovitz* herceg hadtestparancsnok személyese vezetésével folytak le, sokáig emlékeztetnek a katonák, de a vezérkarkebelében is. Az egyes dandárok és zászlóaljok óriási meneteléseket végeztek, így például pénteken egyes csapatok *üvenhal kilométert* tettek meg, *torony irányában*, szántóföldek, tarlókön keresztül. Talán ez lehet az oka annak az elkészeredsének, — talán mélyebb okai is vannak — a mely pénteken és szombaton a zárógyakorlatokat kínos incidensekkel zavarta meg. Bicske és Felcsút között a 18-as honvédezzel és a 68-ik Rodich gyalogezred álltak ellenségesképpen egymással szemben, mikor egy sortűz után a közös ezredben észrevehető zavar támadt. A lövések után egy 68-ik ezredbeli tartalékos katonája *egy éles golyótól vállon talált* esett össze, többen pedig a golyók sítvátsától félre ugrottak. Mintegy tíz éles tőlést lövettek az ezredre s csak szerencse, hogy egy golyó talált. *Gaudernack* altábornagy azonban helyre állította a rendet s a súlyosan sebesült katonát tászkereken, majd a legközelebbi vonatra a budapesti 16-ik helyőrségi kórházba szállították. Másnap, szombaton délelőtt ismét egy sortűz alkalmával a vezérkar tartózkodási helyére, éppen *Lobkovitz* herceg mellé két farsádt *Manicher golyó fordult* a földre. A hadtest parancsnok gyorsan leugrott lováról, de csakhamar visszanyerte hidegvértségét s cigárra gyujtva felette az oda siető tiszteteknek:

— Nincs semmi baj, tovább.
A két eset érthető igaztatótágot kellett mingenfelé s úgy hírlík, hogy a Lobkovitz hg. felé irányított golyók a bosnyák ezredtől származtak volna. Természetes, hogy szigorú vizsgálat indult meg a rejtélyes lövések ügyében, de tudunkkal eddig eredménytelenül.

— **Lópás a zirci templomból.** Giszter kezek munkáját fedezték fel zirci ciszterci rend templomában. A *Mária-oltár* mögött egy szép eszím hímzést *„Mária della Sedia”* kép fogdott, a melyet a *Réa árnyékok* hímezték s ajándékoztak annak időzője a *Mária-oltárnak*. A sokrétűes vásárnap délelőtt vette észre, hogy a kép nincsen a helyén, holott előtte való reggel még megöröngölte azt. A tulváltást tehát szombaton délután, vagy vasárnap reggel észlelhették el, még pedig mintha ez időtől sok buszus menet fordult meg a templomban a bodajki buszóra való meattibb, a rendőrség valószínűnek tartja, hogy a tettes ezek

között foglalt helyet. A kép 80 cm. magas és 60 cm. széles és értékes arany keretbe volt foglalva s annak idején a kézi munka kiállításán is ki volt állítva. *Sanczy Győző* helybeli házfőnök 50 korona jutalmat tűzött ki az elvetemlett tettes nyomra-vezetőjének.

— **A Falu rossza.** A mint az ősi nap-ugár pírora fészi a csipkeróza- s a nagy hővös szellő kéars csipi a kőköny bogóit, az emberben feltámadnak a művészi vágyak. Nem elégszik meg többé a fülemle dalával, mivelhogy a fülemlék nem dalolnak többé; erők mlyén a vadgerle bugása sem kelti keblünkben többé a sóhaját; minék is van szerelem a világon, szóval a miko kezdünk bucsut mondani a természetnek s közeleg a kukorica törése ideje, a nyári meleg elől bentünk elrejtőzködött szép-érzék kezd előtörni és eget kéri. Székesfehérváron, a hol a művészet birodalmának nyelboltozata irányvasárnap óta a padlison összegyűlyölte fekdét, tegnap a fentemlített hívásra tényleg előtört és a zautolt színház közönségének igen érdekes, nemkülömben jó sikerült előadásban vett része. A saion tehát megkezdődött s a fülemlék és a barokk bilegetőt *Zimmermann Rózi* és társai helyettesítették, a mint azt itt rendre elfogjuk mondani. A székesfehérvári iparos ifjúság önképző köre rendezte az estét, Tóth Edének *Falu rossza* című darabját adván elő a Városi Színházban. A mint már fentebb említettük: a csalogány helyettesítője és Finun Rózi személyesítője *Zimmermann Rózi* volt, egy budapesti szini iskolának nagyot ígéro ifju tagja. Friss jövedvényekelt és kaczkia játéka sok tapost szerzett számára. Bátki Teresi szerepe *Molnár Vilma* kiasszony vállán nyugodott s ezek a vállak kedvesen és ügyesen viselték a nehéz szerepet. Ugyancsak azt mondhatjuk *Feladi Boris* személyesítőjéről *Báder Juliska* kiasszonyról, a ki a szerep szentimentális részeit előékenyen domborította. Sokszor nyílt színen tapsra ragadt a lelkes közönség. Gündör Sándor Fischer Marci volt szerencsésje, hogy nem Schlesingernek hívják, mert az életben jó tárgyai gyakran oda kiáltották volna: ne hagyj magad... A műkedvelő Gündör Sándor nevezetesen kissé trémizott, holott ugyan nyalka megjelenés, szép szinpadt alak s értel-sen beszélt, hangját, igen helyesen, mérsékelvén. *König József*, mint *Feladi uram*, *Nagy István* ugy is mint káutor tanító és különösen *Antal István*, mint *Gomosz Pista* igen jól megállták a helyüket, em különben a többi szereplők, a mi a bugzó tanulásnak és jó rendezésének az eredménye Derék műkedvelőink ügyességét jellemzi, hogy a darabról egyetlen zenekari próba volt az énekek mégis vian előadták. Az itt ott előforduló apró félreértéseket *Lehrmann*, a kitől őrmester-karnagyja oszlatta szét. Az egész előadásban azonban legkedvesebb volt a lelkes, derék közönség, a mely zulföld-séggel megtöltötte a színházat, karzóól a páholyokig, megérdemelt anyagi siker is hozván az önképző körnek.

— **A megkerült pósta tolvaj.** Emlékezetes a közönség előtt az a póstátolvajlás, a mely ez év márczius 4-én a Szivár—Bpesti vonalon, egy postazsák felmetszésével 39.000 korona erejéig károsította meg a postakincstárt, illetve a helybeli posta egyes tisztviselőit és alkalmazottait, a kikre a bölcs bürokratikus intézkedés az egyetemleges felelősséget kiondta. Mialatt most a felelőbbés a miniszteriumnál hevert, tegnap részletesen közölték a budapesti lapok, hogy a tettes *Papes József* budapesti postaszolgá és felesége személyében megkerült. Azt kérdezzük már most, hogyan adja vissza a társadalom *Szalay József* székesfehérvári postaszolgának becsületét, a kit annak idején a lopás gyanuja alatt letar-

tóztattak s hogyan kárpótolja szenvedéseit? Érdekes, hogy a helybeli rendőrség és maga az ügyesség is, sehogyszem akarták letartóztatni Szalayt, de akkor a posta kincstár kiküldötte: Siket Traján és *Bécsi Béla*, a bpesti államrendőrség leküldött nyomozó rendőr kapitánya követelték a fogva tartást, mondván: a tettes csak székesfehérvári lehetett. Most véletlenül kiderült, hogy budapesti volt és Bérczi ur 2000 koronátk vag szebre jutalom czimén. Mennyit ad befőle a meztény Szalai postaszolgának?

— **Az Uránia előadása.** Ma este valószínűleg lesz a színház az *Uránia* első előadására, a melynek programját s „Spanyolok” egyes képoszaratait már elősoroltuk. Holnap kedden a *Monte Carlo* kertli előadása. Végig megyünk az *Olasz Rivierán*, átutazunk Génun, Arna di Touca, Pinya, San Remón továbbá Ospedaletti s Bordigherán, míg végre Ventimiglia érünk, mely város határonálra az olasz és francia Rivieranak. Majd átélve francia területre Mantón és vidékre Cap Martinba értünk, hol boldogult fejedelemasszonyunk Erzsébet királyné is sokáig tölt. Megnézünk itt a Chasseur Alpin szed hadgyakorlatát is, szép mozgókép kíséretében. Innen tovább haladva Cap Rokrbrunne s a Kornis országutón át a Monacoo fejedelemre lépünk, hol a hírhedt Monte-Carlo is felsziki. Végig utazunk az egész francia Rivieran s miután mindent megnéztünk megállapodunk Nizzában, e nyugvialji városban. Megszelmele a várost s annak körüzetét, együtt kacagnak a farsangi körmenet díszéseivel s látjuk Nizza legzsebb ünnepeséget a virágzásat. Mozgóképeken vonul el előtünk a farsangi körmenet s utána a szebbnél szebb virágosok. Nizzából visszatérünk Monte-Carloba, hogy mi is résztvegyünk roulette és trente et quarante játékokban. Ezzel végződik Monte Carlo Holnapután sárdán lesz a harmadik s egyáltalán legérdekesebb előadás, a melynek képoszaratából kiemeljük a következőket:

I. FELVONÁS.

Görögországi. Terpsichora, A Parnasszus (Mantegna). Terpsichore szobra tanítja a haladót, Arkádiában, A Pán szobra körül, Nimfák s szatórok (Rubens). A Pan-síp, Persephona, Nadjak (Boecklin). Görög varáz. Az óposz, Phrynos. Tanagra-szobor, Tanagra-szobor, Antik szobrok, A dalnok, Az Apollo oltára előtt, Zene: Pindaros első pythiai odaja. A görög tánc, A görög tánc a mozgólényképeken járja: Balogh Sándor k. u. a. m. kir. opera primaballerijának és Nirschy Irén k. a. Zene: Székely dala, A Diónyász tünepje, A Venus szent hetairai, A marathoni győztesek, Akhilles, A fegyvertáncok, A görög szinpad, A költő.

Egyiptom, 4000 év előtti ballerinák, Az Osiria templomban, Zene: Os régi kopt dal, Kizyólvó tánc, H. Rhamesse, Elsoptó táncok.

Aznya, Nahudodonosor, Sárulnapal, *Palesztina*, Zsidó szent menete, David király, Salome (Rochegrosse), Salome (G. Morant), Salome (Touduze), Salome (Márkus Emma), A Salome-táncot a mozgólényképeken járja: Márkus Emma urhölgy, a Nemzeti Színház tagja. Zene: Régi hebar motívumokból szerkesztett daltam.

Róma, A Via Appia, Vestaszat, Lucullus lakomája, Rubszólgakereskedő, Messalina, Római orga, Hálai a virágok között, A Barabok. *A köztörök*. A köztörök, egyházb beállítás a táncot, Anathema az asszonyok ellen (H. Sodoma) A sevillai székesgyház, Angyalok (Beato Angelico), Boszorkányok, A paradisiomi tánc (Beato Angelico), Zene: Trinita Beata. Osz himnusz a XV. századból, Angyalok (Beato Angelico), Korcsotás (Dore), Haren-jelenet, Parafial, Melusina, Troubadour-tánc (XVI. sz.). Zene: Chanson du chastelein de Conoy; „Mori Clamant”; B.occacio Adhümarj esküvé, Az ó-somet tánc, A majasi tünep, V. Lázló (Székely B.), Primavera (Botticelli), A tánc allegorija (Raja).

A II. és III-ik felvonás a közönpör és a modern táncz fejlődését mutatja be, a melyet felsorolunk mind a helyen, nem lehet. Kiemeljük a „Furcsa”, a XVII-ik század végének a fentől tanzó, a melyet a mozgólénykép részére a m. kir. opera csinósabb ballerinái örökítették meg. Ugyancsak van bemutatva a *Tarantella*, a *Passerella*, a bájos menet, gavotte, a rokokó stíl. Érdekes felelőbbés a kankari, a ballet iskolai, *Feddé Sári* iskolájának japáni táncza, *Márkus Emilia* asszony Salome táncza, az „Esz istennőjének körmenete”, végül a magyar táncok sorozata, piszo de resistance-ul *Blahók* csárdást jár *Kiss Mihály*lyal. A táncmú mindenütt megfelelő zene fogja kísérni.